

BOGANMELDELSER

Harald Bremmer: Die strafprozessuelle Überwachung des Fernmeldeverkehrs mit Verteidigern. Tübingen: Mohr. ISBN 3-16-146215-7. XV + 296 pp. 118 D-Mark.

Under eftersøgning af en for mordforsøg mod to politibetjente sigtet person anordnede en tysk amtsret aflytning af den sigtedes forsvarers telefon både i hjemmet og på kontoret. Mistankegrundlaget må have været stærkt, thi allerede næste dag afsløredes, at forsvareren forsøgte at understøtte sin klients videre flugt ved at overføre 5000 D-Mark til ham. Forsvareren idømtes senere bødestraf for "Strafvereitelung" svarende til dansk straffelovs §125, hvorunder klienten, som åbenbart nu var fundet, førtes som vidne. I 1985 ophævede Bundesgerichtshof BGH dommen og hjemviste sagen, idet domfældelsen beroede på den, som det lagdes til grund, ulovlige aflytning. Ganske vist kunne den sigtedes egen telefon aflyttes, idet drabsforsøg er en "Katalogtat", hvor aflytning vil kunne anvendes, ganske vist kunne andre personers telefoner også aflyttes, når den hovedsigtede gav eller modtog meddelelser gennem disse, hvilket utvivlsomt svarede til forsvarerens handlinger, og endelig er advokater, herunder forsvarere, ikke i sig selv udelukkede fra telefonaflytning, men på den anden side sikrede en anden bestemmelse i Strafprozessordnung uhindret kommunikation mellem sigtede og hans forsvarer, og i denne regelkrydsningsituation vejede den sidstnævnte regel tungest. I et obiter dictum tilføjede BGH, at aflytningen ville have været lovlig, hvis forsvareren selv kunne sigtes for en "Katalogtat" eller for medvirken her til, men at dette ikke var tilfældet; ej heller kunne mistanken om Strafvereitelung – der jo ikke hører til kataloget – legitimere en aflytning.

Afgørelsen fremkaldte en del kommentarer fra teoretikere, der så godt som alle var enige i resultatet, ja flere mente endog i modstrid med det nævnte obiter dictum, at beskyttelsen måtte gælde, også hvis forsvareren var medsigtet i hovedforbyrdelsen, idet klientens processuelle rettigheder ellers ville blive krænkede på grund af en andens, nemlig forsvarerens handlinger.

Logisk og uhyre vidtgående drager en af kommentatorerne den konsekvens, at forbudet mod anvendelsen af den aflyttede samtale ikke blot kan påberåbes af den (med)sigtede klient, men også af den (med)sigtede forsvarer selv i en sag mod ham, hvilket forf. af det her recenserede værk tiltræder og yderligere begrundet med, at forsvareren kun vil være i stand til at yde sin klient det optimale effektive forsvar i en konfliktsituation, hvis han véd sig selv fri for enhver risiko for personlig ulempe. I et af de vægtigere indlæg (Beulke i tidsskriftet *Jura* 1986, 642 ff.) omtales endvidere, om end med afstandtagen, en opfattelse hos et mindretal af forfattere, hvorefter forsvareren burde anses som en ren interesserepræsentant med samme rettigheder som den anklagede, hvilket bl.a. ville give forsvareren ret til at bistå den anklagede under hans flugt og til selv at lyve over for retten. Jeg har i en anden recension i dette tidsskrift (NTfK 1991, 130 ff.) omtalt det konfliktfyldte tyske retsliv.

Det anmeldte værk, som har indbragt forf. doktorgraden, samler debatten om indgreb i meddelelshemmeligheden i videste forstand i relation til forsvareren og analyserer herudover bevisforbud dvs. både forbud mod indvinding og forbud mod anvendelse af bestemte beviser, idet forf. desværre dog af pladshensyn har afstået fra en grundig behandling af det fra amerikansk ret kendte problem om "Fernwirkung" af et bevisforbud, f.eks. om anvendelsen af postanvisningen på 5000 D-Mark som bevis i 1985-sagen ville være udelukket, såfremt politiet kun havde kunnet udfinde den ved hjælp af den ulovlige aflytning. Der er ikke, såvidt jeg kan se, epokegørende nye synspunkter eller løsninger af gamle stridsspørgsmål, men nyttige sammenfatninger og en uhyre detaillert udpinding på kryds og tværs af

alle tænkelige situationer, opdelt efter, om den mistænkte er forsvareren selv, den klient, han taler med, eller en anden klient; om aflytningskendelsen retter sig imod forsvareren eller en anden, imod en i hovedforbrydelsen sigtet eller blot imod en, der videregiver eller modtager oplysninger til/fra den mistænkte, eventuelt en, der stiller sin telefon til rådighed for den mistænkte; endelig om den aflyttede samtales indhold skal udnyttes i en sag imod forsvareren, klienten, med hvem han taler, en anden klient eller en helt udenforstående person. I skemaform opstilles 8 situationer inden for selve anordningen af aflytningen, 17 om tilladeligheden af den nærmere indsamling af beviser på grundlag af aflytningen og 64 (fireogtresindstyve) om anvendelsen af resultaterne under sagen. Jeg har aldrig set lignende; for de juridiske studerendes skyld må man ønske, at værket aldrig bliver lærebog.

Forf. følger i hovedsagen 1985-dommen. Han afviser, at forbudet imod aflytning kan udlæses direkte af Grundloven. Med rette afviser han, at forbudet imod at tvinge en person til at angive sig selv ("Nemo tenetur se ipsum accusare") eller en af sine nærmeste skulle medføre en aflytnings ulovlighed, når den mistænkte eller f.eks. hans ægtefælle deltager i samtalen, idet en hemmelig aflytning jo ikke svarer til en fremtvungen forklaring. Baggrunden for aflytningsforbudet findes i selve retsordenens krav om en effektiv forsvarerinstitution som en uomgængelig del af en ordentlig retspleje, og heri har forf. utvivlsomt ret, uanset hvad en dansk læser eller for den sags skyld en tysk praktiker – tysk retspraksis synes generelt langt mindre radikal end den mod den anklagedes retssikkerhed stærkt orienterede teori – måtte mene om de af forf. trukne vidtgående konsekvenser af det korrekte hovedsynspunkt. Et eksempel: Som dansk ret antager også tysk ret ubestridt, at beskyttelsen mod aflytning bortfalder, hvis hvervet som forsvarer fratages den pågældende, og i denne forbindelse opstår naturligt det praktiske spørgsmål om adgangen til anvendelse af det tilfældighedsfund, som har givet anledning til fratagelsen af hvervet, f.eks. en aflyttet samtale mellem forsvarer og sigtede (naturligvis med hjemmel i en i øvrigt lovlig aflytningskendelse). Forf. fastholder herved en streng ex nunc-virkning regnet fra beslutningen om fratagelsen af hvervet, medens dansk ret synes at indtage et modsat standpunkt jfr. rpl. § 791, stk. 3 in fine. Også i den modsatte situation, hvor spørgsmålet er, om og hvornår et forsvarerforhold er opstået, udstrækker forf. beskyttelsen meget vidt og formentlig videre, end praksis vil følge ham. Således vil han udelukke aflytning allerede af den mistænkte samtaler med en advokat med henblik på eventuel senere antagelse af advokaten som forsvarer, endog selv om et forsvarerforhold aldrig opstår, ligesom forf. ved en, som det forekommer anmelderen, meget tvivlsom analogislutning vil udelukke anvendelse af tidligere forklaringer afgivne af et vidne, som senere antages som forsvarer, hvilket synes at skabe klare misbrugsmuligheder. Endelig udstrækker forf. beskyttelsen ikke blot til forsvarerens eget faste personale, men også til f.eks. samtaler mellem den mistænkte og en af forsvareren antaget privatdetektiv. Forf. afviser dog at gøre en overtrædelse af aflytningsforbudet til en procesuel hindring for sagens videre behandling, således at sagen måtte afvises; som bekendt forsøger forsvareren i den i skrivende stund verserende sag om voldtægt og mord på en dansk pige på Cypern at opnå denne udgang, fordi brev fra arrestanterne til deres forsvarere uberettiget skal være åbnede.

I værkets sidste del går forf. lidt uden for hovedemnet og forsøger at drage retlige konsekvenser af den stadig pågående tekniske udvikling, som i visse henseender giver bedre muligheder for overvågning, men på andre punkter svækker denne, f.eks. ved mobiltelefoner i bevægelse, hvor fastholdelse af en påbegyndt aflytning kompliceres ved flytning af apparatet fra det ene område til det næste. Blandt enkeltheder i disse afsnit fastslår forf., at genkaldelse af det senest opkaldte nummer, hvilket mange moderne telefoner muliggør,

må kunne foretages af politiet som led i en i øvrigt lovlig ransagning, uden at aflytningsbetingelserne nødvendigvis skal være opfyldt, med rette, da indholdet af samtalen jo ikke afsløres. Det har været genstand for debat, om anvendelse af en "babyfon" – i sin rene form et apparat til aflytning af barnegråd fra børneværelset til forældrene i dagligstuen – til beskyttelse mod indbrudstyve er lovlig. Forf. vælger den noget besværlige løsning at antage gerningsindholdet i straffelovens forbud mod hemmelig aflytning ved hjælp af et apparat for opfyldt og efterfølgende at legitimere handlingen gennem nødværgereglen, medens jeg for dansk rets vedkommende vil foretrække at anse forholdet for lovligt ved hjælp af ordet "uberettiget" i vor straffelovs §263. Forf. leger endelig med tanken om at indlægge en stemmeprobe fra en farlig og forsvunden forbyrder i en aflytningscomputer, således at en hvilken som helst samtale med den stemme straks kunne blive lokaliseret til rette telefonnummer. Det er åbenbart, at de eksisterende aflytningsregler, som jo retter sig imod de enkelte apparater og ikke imod bestemte personer, ikke dækker dette indgreb, men bør det – teknisk pålidelighed naturligvis forudsat – lovliggøres de lege ferenda? Forf. er i tvivl, anmelderen ligeledes; den potentielle praktiske nytte kan være stor, men indgrebet er meget vidtgående og minder både om "1984" og om de fængslede videnskabsmænds forsøg på at fremstille et stemmegenkendelsesapparat i Solsjenitsyn: "Den første Kreds".

Peter Garde

Kriminalretten i Hillerød

M. Cherif Bassioui (Ed.): The Contributions of Specialized Institutes and Nongovernmental Organizations to the United Nations Criminal Justice Program, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 1995, ISBN 90-411-0139-X, xxv + 378 s., fl. 225,00.

Bogen er opdelt i fem dele med i alt 26 artikler, samt diverse indledninger m.m. En del af artiklerne er genoptryk.

Iste del omhandler FN's *Crime Prevention and Criminal Justice Policy*. Det er nok en udbredt opfattelse i de nordiske lande, at FN's arbejde på dette område er irrelevant for vore lande og ineffektivt i de lande, der behøver forbedringer. Samtidig er der en udbredt uvidenhed om, hvad der faktisk gøres. Det er derfor en god idé, der ligger bag værket. Der er utvivlsomt et alment behov for orientering. Denne del af bogen giver dog ikke større hjælp i denne sammenhæng. De første artikler handler om administrationens forhold, hvor man får indgående redegørelser for navne m.m. og f.eks. fire sider om et møde i 1991, hvor det fremhæves, at mødet "devoted considerable time to some of the more difficult issues, which included the precise timetable ... for establishing the new Commission" (s. 32). Artiklerne efterlader det indtryk, at det vigtigste er den organisatoriske enheds interne status.

Hvad der faktisk er afstedkommet, svæver, som sagt, i det uvisse. Dette kan ikke undre, når FN's egen ledelse er i en tilsvarende stor uvidenhed (s. 94 n. 33). Forsøgene på at finde ud af, om landene har gjort noget for at opfylde de påtagne forpligtelser og for at leve op til resolutioner og erklæringer, er løbet ud i sandet. F.eks. oplyses det, at den største svarhyppighed på FN's rundspørge var 74 stater i 1980'erne om dødsstraf, og den laveste var 21 stater om ofre i 1988 (s. 106 n. 88). Mere end 1/3 af staterne havde ikke besvaret et eneste af de seneste seks spørgeskemaer, og over halvdelen havde kun besvaret ét af de seks (s. 130). "And there has, as yet, been no success in developing a mechanism in the criminal justice area to follow up on inadequate or ambiguous reports" (s. 106). Dette synes at vise en holdning, som gør det lidt sandsynligt, at de samme stater har gjort noget for at gennem-

före lovändringar m.m. till opfyllande av plikt. Och frågeskemaerna omhandlar slett inte nationalstaternas rättspraxis (s. 115 n. 17). Som framhåvet av Roger S. Clark är påverkningsskanalerna dock så mangfoldige, at den manglende direkte gennemslagskraft ikke er tilstrækkeligt argument for at afskrive arbejdet.

Den mest interessante artikel i denne del af bogen har en mere perifer tilknytning til emnet. Den handler om den retskildemæssige stilling for FN's resolutioner m.m. og er skrevet af Sławomir Redo.

2den del handler om FN's institutter og 3die del om *affiliated institutes*. Her er blandt andet en redegørelse af Matti Joutsen om HEUNI. De fleste af disse artikler er korte og nyttige præsentationer, men Bassiounis egen om ISISC i Siracusa fyldes blandt andet af en liste over de 352 universiteter m.m., hvorfra deltagerne i arrangementerne er kommet i tidens løb (s. 219 ff.).

4de del handler om de såkaldte *major non-governmental organizations*. Det er altså ikke alle NOGer, og heller ikke en væsentlig del af dem, trods bogens titel. I artiklen om AIDP giver Bassiouni, hvad der må blive et skoleeksempel på *names dropping*, når han nævner de mest fremtrædende medlemmer af foreningens i alt 3000; det er 93 navne, inklusive hans eget (s. 293 f.), uden at han redegør for, hvad der begrundet de øvrige omtale. Efter læsningen af disse artikler er man langt fra overbevist om, at de fire "major" med rette bør skilles ud fra mange andre uomtalte NGOer som særligt fremragende. Man behøver blot tænke på Amnesty International, og hvad denne organisation opnår.

Bogen afsluttes – uden særlig sammenhæng med bogens titel – med tre artikler under overskriften *Italian Perspectives*.

Værket er urimeligt dyrt; og prisen må accentueres, når der tages hensyn til indholdets særdeles begrænsede interesse.

Vagn Greve

Estievenart, Georges (Ed.), Policies and Strategies to Combat Drugs in Europe. The Treaty on European Union: Framework for a New European Strategy to Combat Drugs? Martinus Nijhoff Publishers. Dordrecht/Boston/London 1995. ISBN 0-7923-3336-5.

Narkotika utgör idag ett mycket stort problem. Handeln med illegal narkotika omsätter – även om man väljer att tro mer försiktiga bedömare – ofattbara summor¹⁾ och det lidande som förorsakas är inte enbart en konsekvens av narkotikans rent medicinska skadeverkningar.²⁾

Den bok, som här anmäles, innehåller bidragen från ett seminarium – European Scientific Seminar on Strategies and Policies to Combat Drugs – organiserat av EG-kommissionen och European University Institute. Volymen handlar, vilket antydes av titeln, i mångt och mycket om vilken väg som bör väljas för att på bästa sätt klara av narkotikaproblemet.

Boken är uppdelad i fyra underavdelningar av vilka de tre första ägnas åt frågan om hur narkotikan kan bemötas på internationell, nationell respektive lokal nivå. I den fjärde avdelningen diskuteras möjligheterna att inom EUs ram hantera narkotikaproblemet. Bland bidragen finns dels sådana som i huvudsak ger bakgrundsinformation, om exempelvis drogproblemet i stort, FN's drogstrategi och narkotikalagstiftningen i Europa, dels bidrag som på ett mer principiellt plan diskuterar hur narkotikan bör bemötas. Inte överraskande är det – trots ofta ganska tydliga ideologiska utgångspunkter – bland de sistnämnda som de mest givande och intressanta bidragen återfinns.

Bidragen om EU och narkotika visar att Maastricht-traktaten formellt fört in narkotika-problematiken i samarbetet. Visserligen var EG även innan den 1 november 1993 i viss mån aktivt inom drogområdet, men narkotika nämndes uttryckligen varken i Romfördraget eller i SEA. Nu finns den nya artikel 129 (public health) under den första pelaren och artikel K.1 under den tredje, och även om narkotika inte nämns under andra pelaren är det klart att narkotika kan ha utrikes- och/eller säkerhetspolitiska implikationer; Europeiska rådets slutsatser rörande utrikes- och säkerhetspolitik från Lissabon 1992 karaktäriserar exempelvis "the fight against the traffic in illicit drugs" som ett område "open to joint action vis-à-vis particular countries or groups of countries".

Bland de mer principiellt inriktade bidragen märks bl.a. Maria-Luisa Cesonis "Health or Public Order? The Problem of Objectives in National Drug Legislation" i vilket hon diskuterar vikten av att ha klart definierade mål – är det hälsoskyddet/skademinimeringen eller repressionen som skall prioriteras i narkotikapolitiken? I frånvaro av en klar målsättning är det svårt att vara rationell och svårt att utvärdera resultaten av vidtagna åtgärder.

Ur svensk synvinkel är vidare intressant att notera att Sverige, föga smickrande, beskrivs som ett land "which... has both legislated and implemented most rigourously the war against drugs... The whole atmosphere is characterized by heavy moralistic overtones. This implies that anyone who utters doubts or reservations on the wisdom and efficiency of this policy is attacked vehemently, and as a rule denied access to the media".³⁾

Som kontrast till det svenska klimatet diskuteras legalisering relativt livligt i vissa delar av boken. Det klaraste ställningstagandet står Jacques Hamaide för: "Prohibition is at the root of the criminal and fundamentally Mafia-like nature of the drug market. ...Only economic weapons can upset the untamed drug market. It is essential to this end to create a competing lawful market, which could then be made the object of international regulation. ...The real "war on drugs" is still to come: it will be an economic one, and it will break out once States set up legal supply channels for currently forbidden substances that can compete with the clandestine networks that hold sway today".⁴⁾

Detta är naturligtvis inte platsen att ta ställning till om en legalisering är förnuftig eller ej, men argumenten för och emot skall ändå schematiskt sammanfattas:

Å ena sidan torde en legalisering – med åtföljande reglerad narkotikamarknad – dels rycka undan en stor del av den mark på vilken den internationella organiserade brottsligheten står, dels göra livet både säkrare och drägligare för de människor som missbrukar narkotika i någon form. Å andra sida kan en ökning av antalet narkotikaberoende förväntas. Omfattningen av denna ökningen är – såsom Reuter och MacCoun påpekar⁵⁾ – mycket svår att uppskatta. Detta är naturligtvis ett problem för den som söker värdera för- och nackdelar med en legalisering och motiverar måhända en försiktig hållning.

Vad som däremot bör stå klart och förtjänstfullt understrykes i många av bokens bidrag är att narkotikaproblemet hör hemma i den rationella sfären; problemet är av sådan omfattning att det måste kunna diskuteras på ett sakligt och dogmfritt sätt.⁶⁾ Det är helt enkelt inte särskilt konstruktivt att – såsom ofta sker i Sverige – avfärda legaliseringsdebatten som trams, vänsterflum eller nyliberal smörja.

Petter Asp

Uppsala Universitet

NOTER:

- 1) P. Stares, "The Global Drug Phenomenon: Implications for Policy", s. 5: "estimates of its [dvs. narkotikans] annual financial value range from \$100 billion to \$500 billion. As those who cite the higher values like to point out, the illicit drug business is larger than the petroleum industry and second only to the arms trade".
- 2) Se t.ex. J. Derks and A. van Kalmthout, "Components of National Drug Policies and the Need for Comparative Evaluative Research", s. 103: "It is impossible to assess drug problems solely in terms of effects and consequences of the use of the substance itself. Obviously, the terms of drug use are not only of a pharmacological nature, but depend on the social environment, the kind of current drug control, the quality of substance, the individual reasons and motivations underlying the use of drugs, the way drugs are ingested, and so on".
- 3) J. Jepsen, "Implementation of national drug legislation", s. 172.
- 4) J. Hamaide, "Repression of Illicit Drugs in Western Europe: Aspects of Legal Practice", s. 155.
- 5) P. Reuter och R. MacCoun, "Assessing the Legalization Debate", s. 39-49.
- 6) Detta kan sägas även om jag själv hittills inte övertygats om något av alternativens allomfattande förträfflighet. Vidare står valet inte mellan legalisering och fullständig repression; en mängd kompromissalternativ är tänkbara.

URO – 25 års gadekamp. Text: Tom Heinemann. Research: Thomas Bregnegård og Simon Jeppesen. I redaktionen: Jette Gotlieb, Ole Krarup, Hanne Reumert og Mille Rode. Tiderne Skifter, 1995, 305 sider.

Boken består av fyra delar omfattande 25 års gatukamp mellan olika grupper av unga och polisen under 1968-80, 1980-1993, den 18 maj 1993 och en avslutning om gatukampens juridiska belysning. Boken behandlar först och främst den kollektiva förträngningen att förklara dessa 25 års maktkamp som "enskilda händelser", något som de flesta danskar inklusive beslutsfattare enligt boken gjort sig skyldiga till. På detta sätt har också skapats en fiendebild, som båda parterna i konflikten använder sig av i den utdragna kampen. Bokens olika delar redogör också för de konsekvenser, som samhället dragit beträffande konflikten parter, och i dess sista del görs ett försök att skissera de juridiska och principiella frågor, som de olika händelserna ger upphov till.

Boken grundar sig främst på redan befintligt material som publicerade redogörelser, utredningar, vittnesberättelser, rättsliga framställningar, video- och ljudband, där båda parter uppfattningar läggs fram. Detta får anses vara viktigt, eftersom något försök till en "objektiv" officiell redogörelse för händelserna på Nørrebro den 18 maj 1993 aldrig torde ha framlagts – åtminstone framhålls detta i boken.

Efter beskrivningen av de 25 årens konfrontationer konstateras i boken att ordet rättssäkerhet klingar ihåligt, om begreppet också skall omfatta samhällets marginaliserade grupper. Dessa är mycket fåtaliga och att påstå att de "hotar demokratin" anses i boken endast tjäna att skyla över de verkliga, sociala problemen utan försök att analysera bakgrunden och att försöka lösa dem.

Den utövande makten har enligt boken i verkligheten blivit sin egen lagstiftare – en slags stat i staten, där klagomål över polisen som regel behandlas av polisen själv, en yrkesgrupp som i verkligheten är utanför varje politisk kontroll.

Huvudsyftet med boken är att beskriva 25 års gatukamp och sociala oroligheter med

utgångspunkt i vad som hände på Nørrebro i maj 1993 och att därvid punktera myten om "den enskilda händelsen". Efter bokens noggrana redogörelse och uppriktiga försök på en opartisk analys borde tiden vara mogen att gå in i en öppen diskussion och analys av de bakomliggande sociala problemen och därmed försöka komma en liten bit på väg att förstå de 25 årens gatukamp och kanske så småningom försöka finna lösningar på problemen.

Hans Klette

Lunds Universitet

M.S. Groenhuijsen & M.I. Veldt (Ed.), The Dutch Approach in Tackling EC Fraud. Kluwer Law International. The Hague – London – Boston. VIII + 134 s. ISBN 90-411-0071-7.

The Dutch Approach in Tackling EC Fraud innehåller bidragen från ett seminarium arrangerat av *the Dutch Law Association for the Study of the Protection of the Financial Interests of the European Community* (DASEC). DASEC är en förening som med stöd av Kommissionen arbetar med frågor rörande EG-bedrägerier¹⁾ och internationellt straffrättsligt samarbete. Föreningar motsvarande DASEC finns numera i samtliga medlemsstater.

Boken inleds med en artikel vari bl.a. bokens uppläggning och den senaste utvecklingen på området beskrivs. Vidare återfinns en skriven version av det öppningstal *de Moor* höll vid seminariet.

I den följande första delen av boken återfinns bidrag vilka beskriver det holländska straffprocessrättsliga systemet. En uppsats behandlar domarens och åklagarens roll i straffprocessen samt ger en bild av domstolssystemet, medan två andra uppsatser rör polisens respektive försvararens uppgifter. Något utanför ramen faller *Vugts* i och för sig intressanta beskrivning av de sanktioner – såväl straffrättsliga som administrativa – som kan komma ifråga för olika typer av brott och regelöverträdelse. Det bör framhållas att frågor rörande EG-bedrägerier i stort sett inte alls berörs i denna första del (jfr dock s. 36, 42 och 44).

Bokens andra avdelning domineras av en artikel av *Dirkzwager*, som relativt grundligt redogör för den holländska tullens roll i arbetet mot EG-bedrägerier. Av artikeln framgår bland annat att tullen har en nyckelposition när det gäller angrepp på budgetens inkomstsida, medan detsamma inte kan sägas gälla utgiftssidan.

Av intresse är vidare en mindre artikel av *Fikkert* vari det ges en mycket kortfattad men högst nyanserad bild av hur problemen bör hanteras. Bland annat beskrivs nio åtgärder vilka alla potentiellt kan bidra till att minska problemen; i uppräkningsen nämns inte endast givna – och kanske ibland överbetonade – kandidater (såsom förbättrade kontroller och strängare sanktioner) utan även mer sällan omtalade åtgärder (såsom förändringar avseende omfattningen och utformningen av bidragssystemen).

Som ett övergripande omdöme kan sägas att boken är informativ om än inte särskilt spännande. Innehållet är till största del av översiktlig karaktär, men detta bör naturligtvis inte undanskymma det faktum att boken har förtjänster som en introduktion till det holländska rättsliga maskineri som är av relevans för EG-bedrägerier. Jag tror vidare att man kan säga att kunskap av det slag boken förmedlar är av grundläggande betydelse för ett fungerande straff(process)rättsligt samarbete medlemsstaterna emellan.

NOTER:

- 1) EG-bedragerier brukar definieras som oegentligheter med negativa konsekvenser för EG:s budget. Såvitt jag kan forstå är det fortfarande mer korrekt att tala om EG-bedragerier än EU-bedragerier.

Petter Asp

Uppsala Universitet

Ruggiero Vincenzo og South Nigel: Eurodrugs, drug use, markets and trafficking in Europe, University College of London (UCL) Press, London, 1995. ISBN 1-85728-102-0.

En kjølig finansiell analyse av markedet for narkotika i Europa hører med til sjeldenhetene i den omfattende vrimmelen av litteratur om narkotika.

Den italienske kriminologen Vincenzo Ruggiero og den engelske sosiologen Nigel South har samarbeidet om å analysere narkotika markedet og rammebetingelsene for dette i Europeiske land. Selv ble jeg umiddelbart provosert av utgangspunktet. Det var nesten som om narkotikaspørsmålet ble løstrevet fra all moral og omtalt på samme måte som andre typer handel. Jeg så for meg narkotikahandel omtalt som investeringsmulighet for risikovillig kapital – “Høye avkastningsmuligheter – Sterk vekst i markedet – En ny vekstnæring – Mange nye arbeidsplasser i detaljhandlen – Trenger vi grossist leddet? – Investorer har behov for spesialisert juridisk ekspertise – Internasjonalt marked”.

Nettop fordi dette er et så fremmed perspektiv er dette en viktig bok. Utgangspunktet provoserer, men forfatterene argumenterer på ingen måte for en liberalisering av narkotikahandel slik som f.eks. Nils Christie i “Den gode fiende”. Boken beskriver og analyserer markedet og utviklingen innen omsetningen. Forfatterenes utgangspunkt er at vi må forholde oss til hvordan dette, eller disse markedene, fungerer for å kunne utforme vår politikk og regulerings tiltak. Vi trenger å forstå de økonomiske mekanismer som ligger bak narkotikahandel. Forfatterene har lagt vekt på å forstå narkotikahandel i forhold til politiske, juridiske og kulturelle forhold. Selv synes jeg nok at dette er gjort noe lettvint, men som en kort introduksjon til forhold i Europa er boken grei nok.

For dem som ønsker å lese om Norge er ikke dette noen bok. Boken er imidlertid meget aktuell også for Norske lesere. Vårt narkotika “marked” kan ikke forstås annet enn som en del av et større Europeisk hele. Forfatterene konsentrerer seg om å sammenligne situasjonen i Danmark, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Nederland, Polen, Portugal, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tyskland, Russland, Ungarn og Østerrike. Det finnes korte referanser til en del andre land, men disse er kun nevnt i forbindelse med de land undersøkelsen gjelder. I dybden går forfatterene kun i forhold til narkotikamarkedet i en by i Italia (Turin) og en i England (London). Disse studiene virker grundige og jeg håper at lignende studier kan bli utført andre steder.

Forfatterne har tatt med grundige litteraturhenvisninger. Dette gjør at boken danner et godt utgangspunkt for videre lesing. For dem som arbeider med utforming av lovverk, politikk og praktisk arbeid med narkotikaproblematikk vil dette være en nyttig bok.

Hans-Jørgen Wallin Weike
Høgskolen i Lillehammer

Torkel Opsahl: Statsmakt og Menneskerett. Bind I: Statsrett, Bind II: Internasjonale Menneskerettigheter, Fremmedrett, Almindelig Folkrett, Fra spredte felter. Ad Notam Gyldendal, Oslo, 1995.

Med disse to bind – der suppleres af et tredje på engelsk – er givet et værdifuldt udvalg af Torkel Opsahls produktion inden for navnlig statsret og menneskerettigheder. Med dette udvalg foran sig får man et stærkt indtryk af forfatterens omfattende indsigt og selvstændige og kritiske tilgang til en meget bred emnekreds.

Af strafferetlig interesse er navnlig de to artikler om henholdsvis menneskerettigheder i straffeprocessen (Bind II, s. 109 f) og om strafferetten og menneskerettigheder (Bind II, s. 275 f). Sidstnævnte behandler væsentlige grundsætninger vedrørende forholdet mellem straf og menneskerettigheder, navnlig at der som udgangspunkt må gælde, at “ingen (kan) straffes bare for å bruke sine menneskerettigheter” (s. 278), og at straf som regel hverken er retlig nødvendig og heller ikke tilstrækkelig når det gælder at sikre og fremme menneskerettigheder (s. 280 f). Men ellers må det nok indrømmes, at hovedparten af de to bind omhandler emner uden for strafferet og straffeprocess.

Størst indtryk har det gjort på mig at læse den hidtil utrykte tekst “om å tvile på menneskerettighetene” (Bind II, s. 285 f). Opsahl stiller sig her i tvivlerens støvler og påpeger hvor let menneskerettigheder lader sig misbruge i uhæderlig propaganda, og at “frihed” er for abstrakt til at have krav på ubetinget tro eller tilslutning. Disse skeptiske bemærkninger – der udgår fra et dybt og i virkeligheden totalt engagement i kampen for menneskerettigheder – er dristigt fremført ved en modtagelse i Det Norske Institutt for Menneskerettigheter i 1991.

Bogen afsluttes med velanbragte mindeord og en bibliografi over en kolossal produktion, der imidlertid blev så spredt i emnekreds og publikationsform, at den var mindre synlig end den fortjente. Man kunne ønske, at forfatteren selv havde oplevet denne udgivelse.

Henrik Zahle
Københavns Universitet

Julia Fionda: Public Prosecutors and Discretion: A Comparative Study, Clarendon Press Oxford 1995, 246 s.

Forfatteren er Lecturer in Law, King’s College London, og har sat sig for at redegøre for anklagemyndighedens beføjelser i England, Skotland, Holland og Tyskland til at afgøre straffesager uden rettens medvirken. Bogen er et led i en række monografier om straffetspleje og rummer allerede ved sin omfattende litteraturfortegnelse en nyttig kilde til viden.

Den umiddelbare årsag til værket er at søge at udlede erfaringer om den relativt unge engelske anklagemyndigheds muligheder for at sikre straffesagers hurtige gang gennem systemet. Der opregnes flere årsager til, at straffesager – også i England – varer for længe, og forfatteren plæderer f.eks. for den i Danmark så kendte mulighed for at afgøre mindre straffesager ved bødeforelæg. Set med danske øjne kunne det være værd at overveje den hollandske mulighed for uden rettens medvirken at sende sager til videre behandling i det sociale system eller i det psykiatriske behandlingssystem.

Forfatteren ser – måske lidt overraskende – anklagemyndighedens strafprocedure og appelgang som en del af opportunitetsprincippet, men har dog nogen ret i det synspunkt, at disse beføjelser kan påvirke sagens gang.

Bogen kan anbefales til dem, der interesserer sig for anklagemyndighedens vilkår i an-

dre europæiske lande og for de retningslinier og kontrolfunktioner, som meget vide beføjelser giver behov for.

Birgitte Vestberg
Statsadvokat

Kip Schlegel & David Weisburd (Eds.): White-Collar Crime Reconsidered. Boston: Northeastern University Press. 1992. 384 sider. ISBN 1-55553-141-5.

50 års dagen for David Sutherlands introduktion af begrebet "white-collar crime" blev markeret med en konference, og antologien *White-Collar Crime Reconsidered* er et optryk af denne konferences indlæg. Konferencens talere blev bedt om at præsentere de ideer og den forskning inden for det brede begreb "white-collar crime", som interesserede dem mest, og denne løse struktur afspejler sig også i antologien, som følgelig ikke er præget af en overordnet synsvinkel eller et afgrænset emne, men snarere afspejler nogle fremtrædende (primært amerikanske) kriminologers og juristers interesser for økonomisk kriminalitet i begyndelsen af 1990'erne. Bogens i alt 14 bidrag er organiseret i 4 hovedgrupper: definition og teori, offerstudier, efterforskning, samt kontrol og sanktionering.

Ud over redaktørernes introduktion til diskussionen af begrebet "white-collar crime" indeholder definitions- og teoridelen fem andre artikler. Gilbert Geis redegør for definitionens historiske udvikling siden Sutherland og Janes W. Coleman giver en tilsvarende oversigt over teoriens udvikling. I hver sit kapitel giver John Braithwaite og Stanton Wheeler deres bud på den individuelle motivation bag økonomisk kriminalitet, og Diane Vaughan afdækker relationerne mellem organisatoriske faktorer og individuelle valg i organisationers kriminalitet.

Antologien indeholder to offerstudier. Paul Jesilow, Ester Klempner og Victoria Chiao skriver sammen om en undersøgelse af borgernes anmeldelser i sager om bedrageri af forbrugere, og Michael Levi rapporterer om ofre for "white-collar crime" i Storbritannien.

I afsnittet om efterforskning skriver Henry N. Pontell & Kitty Calavita om bankskandalen i USA i begyndelsen af 1990'erne; Ronald Kramer fortæller om rumfærgen Challenger's forlis; Nancy Reichmans artikel omhandler social kontrol i handelen med værdipapirer, mens Michael L. Benson, Francis T. Cullen & William J. Maakestad empirisk har testet forbindelsen mellem faktorer i lokalsamfundet og retsforfølgelse af "white-collar crime".

I afsnittet om kontrol og sanktionering finder man Sally S. Simpsons artikel om, hvordan funktionærer og ledere betragter virksomhedernes kontrolpolitik. Steven Walt & William S. Laufer præsenterer en model for, hvordan retlighedsfrakendelse kan anvendes som sanktion over for virksomheder, og endelig diskuterer Kenneth Mann civile retlige erstatninger som sanktionsform over for "white-collar crime".

Antologien slutter med at redaktørerne giver deres bud på, hvorledes forskning i "white-collar crime" kan og bør udvikle sig i fremtiden.

Joi Bay
Kriminalistisk Institut,
Københavns Universitet

Theresia Degener & Yolan Koster-Dreese (Eds.): Human Rights and Disabled Persons. Essays and Relevant Human Rights Instruments. International Studies in Human Rights, Vol. 40. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1995. 757 sider. ISBN 0-7923-3298-9.

Foruden generelle menneskerettighedserklæringer findes der bindende internationale instrumenter til beskyttelse af særlige grupper som f.eks. børn, kvinder, statsløse personer, flygtninge, gæstearbejdere og oprindelige folk. Nogle af de mest sårbare i verden er mennesker med fysiske og/eller psykiske handicaps, men der mangler endnu specielle bindende regler om handicappedes menneskerettigheder, og handicappede er ikke omfattet af FNs minoritetsbegreb. Det betyder naturligvis ikke, at de totalt mangler rettigheder eller beskyttelse mod overgreb, internationalt set. Mennesker med handicaps omfattes implicit af eller omtales specifikt i en lang række dokumenter fra FN, Europarådet og EU. Eksempler er Den Europæiske Torturkonvention og FNs Konvention om Barnets Rettigheder. Desuden findes der ikke-bindende deklamationer og standarder, hvoraf den vigtigste er Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities, som blev vedtaget af FNs generalforsamling i december 1993.

Den her omtalte bog indeholder dels artikler om generelle retlige rammer for handicappedes menneskerettigheder, dels artikler om specielle områder såsom retten til politisk, økonomisk, social og kulturel ligestilling, retten til sundhed, retten til arbejde, retten til ikke at blive udsat for tortur, umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, handicappede børns rettigheder m.v. Desuden er optrykt en række relevante internationale og regionale menneskerettighedsdokumenter.

Af særlig interesse for kriminalister er en af bogens artikler, der påpeger forbindelsen mellem tortur og umenneskelig behandling, f.eks. i form af straf, på den ene side og handicaps på den anden. Ikke alene er handicappede som en særligt sårbar gruppe mere udsat for en sådan behandling, men – vigtigere endnu – tortur m.v. medfører ofte, at sunde og raske mennesker bliver fysisk og/eller psykisk handicappede. For Danmarks vedkommende er det pinligt at læse om den kritik, som Den Europæiske Komité til Forebyggelse af Tortur har udtalt i en rapport fra 1992, angående brugen af total isolation under varetægtsfængsling, dvs. før domfældelse. Denne anmelder bekendt er der ikke siden da sket ændringer i den danske praksis.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

Wolfgang Mitsch: Recht der Ordnungswidrigkeiten. Springer Verlag, Berlin 1995. ISBN 3-540-59159-1. xvi + 215 s. DM 36,00.

Der er tale om en velskrevet og lettilgængelig lærebog, som gennemgår de vigtigste spørgsmål inden for Ordnungswidrigkeit-retten med eksempler, kontrolspørgsmål m.m. På grund af sin klarhed og overskuelighed er den imidlertid også velegnet for en udlænding, der hurtigt ønsker at orientere sig i dette praktisk vigtige retsområde. Eftersom denne del af tysk ret har påvirket en række sydeuropæiske lande og Den europæiske Unions sanktionssystem, kan den også vise sig brugbar i andre sammenhænge. Forfatteren er professor i strafferet i Potsdam.

Vagn Greve